

ELITE-CIRCULATIE EN MAATSCHAPPELIJKE ONTVOOGDING. DE BELGISCHE ELITE TEGENOVER DE VLAAMSE BEWEGING.

W. DEWACHTER

"De veronachtzaming der taal heeft het Vlaamse volk schatten gekost. Er gebeurt in Vlaams-België een schromelijk verspillen aan sociale energie, die verloren gaat of schadelijk werkt, terwijl ze verbazend veel zou opleveren, werd ze maar goed geleid".

L. DE RAET (1905)

INLEIDING

Benevens het moderniseringsproces, vormt het dynamisch conflict tussen elite en oppositie één van de voornaamste, zonet hét dominante patroon van sociale verandering in de Belgische maatschappij.

Als dat conflict tussen elite en oppositie zulke veranderingspotentialiteit in zich draagt, dan dient een onderzoek naar de evolutie van de Belgische maatschappij : "Van België naar Vlaanderen : segregatie en integratie in een plurale samenleving", bij voorrang de verhouding tussen de Belgische elite en de

Vlaamse oppositie in haar veranderingscapaciteit in het verleden en in haar veranderingspotentialiteit in de toekomst te onderzoeken.

A. THEORETISCH KADER

Ook in de polyarchie (1) bestaat en ageert een elite. Elite betekent meer dan in PARETO's beschrijvende bepaling de besten in elke maatschappelijke activiteit (2), besten die mogelijk met het beleid niet veel te maken kunnen hebben en onderling erg concurrentieel of conflictueel kunnen optreden. De elite, in de lijn van MOSCA's bepaling (3), is de in elke maatschappij aanwezige minderheid, die de meeste en belangrijkste beslissingen neemt voor de ganse maatschappij. Zij vervult het overgrote deel van de politieke functies, bezit veruit het meeste macht en geniet van de voordelen en statussymbolen van de macht. Deze elite bezit de "3 c's" van J. MEISEL : "group consciousness", "coherence" en "conspiracy", dit laatste opgevat als de wil om gezamenlijk op te treden voor een stel gemeenschappelijke doelstellingen. Interne wedijver en conflict in de elite zijn evenwel niet uitgesloten ; volgens PARETO is de geschiedenis zelfs een kerkhof van aristocratieën (4). De elitestatus wordt echter niet afgebroken.

In de polyarchie, zeker deze in een vergevorderde modernisering, is de familie, de clan, de kaste, de stand of de klasse een te smalle basis om exclusief elite te vormen. Elite wordt mede op andere gronden geconstitueerd. Naast de familie, de stand, de klasse, is er de socialisatie van de aspirant-leden,

de coöptatieselectie, het controlesysteem, de structurele inpassing en de consensusvorming.

Op die gronden is er in de Belgische polyarchie een elite gegroeid en gevormd, die door een tamelijk uitgebreide elitaire consensus is gekenmerkt (5). Deze elitaire consensus is het stel van waarden en normen, doelstellingen en richtlijnen die de elite gemeenschappelijk heeft en die men noodzakelijk moet overnemen om tot de topgroep geselecteerd of gecoöpteerd te worden. Deze elitaire consensus is ontwikkeld uit kenmerken van de beleidsvragen zoals de intrinsieke beperkingen van de beleidsopgaven en de specificiteit van de middelenrasters. Verder heeft zij in zeer aanzienlijke mate vorm gekregen door de lering omtrent het vroeger gevoerde beleid. Tevens waren én zijn de specifiek elitaire neigingen als de bevoogding van de massa door de elite en de ideologische versluiering en de corporatistische verdediging van de eigen elitaire belangen tamelijk effectief in de inhoudsbepaling van die consensus. De elite zet haar uitgebreid middelenapparaat (o.m. positieve en negatieve sanctionering) in, ter verdediging en ter verdere realisatie van haar waarden en normen. Beleidsopgaven die in die consensus passen worden effectief en efficiënt beantwoord. Beleidsvragen die tegen deze waarden en normen ingaan moeten de lange weg van de oppositie nemen om gedeeltelijk, en met veel moeite gerealiseerd te raken. Nu heeft de polyarchie wel de overdracht van een deel macht van de elite naar de massa te zien gegeven, sterker : de polyarchie is precies die overdracht geweest. Hierdoor nemen de kansen van de oppositie toe. In hoofdzaak houdt dit in dat het vierde platform, nl. dat het geweld niet hoeft te worden bespeeld en dat de oppositie als oppositie burgerrecht en staatsrecht

krijgt. Het blijft voor de oppositie niettemin een lange en lastige weg. Oppositie wordt hierbij niet in de eerste plaats als een organisatie bepaald, maar als een actie. Oppositie is per definitie actie (6). Actie die kan vertrekken uit drie machtsplatformen ; de publieke opinie, de actiegroeperingen en de instellingen. Het geweld is een vierde platform. Maar door hiervan in de polyarchie op een meer-dan-accidentele-wijze te vertrekken, verandert de aard van de oppositie in terrorisme, revolte, staatsgreep of revolutie. Deze conceptie van oppositie relateert meteen de parlementaire sterkte van een (of meerdere) partij(en) tot één, bovendien tijdsgebonden, machts-indikator van de oppositie. De actie van een oppositiepartij is, indien zij dynamisch is, heel wat relevanter dan haar numerieke sterkte (7).

B. VRAAGSTELLING IN DE BELGISCHE MAATSCHAPPIJ

Aangaande de integratie van de volkeren in België en de uitbouw van de staat had de Belgische elite zeer preciese normen en organisatiepatronen. De Vlaamse Beweging heeft dan ook een oppositionele kracht moeten ontwikkelen om daarin verandering te brengen. Welke de sterkte en de dynamiek van die beweging zijn, wordt in deze bijdrage onderzocht, om van daaruit een prognose naar de toekomst te kunnen maken.

De elite die België "gemaakt" heeft, is een regerende groep van de Franstalige burgerij in het zuidelijk deel van het Koninkrijk. Het "Monsterverbond" van liberalen en katholieken vond zijn eenheid in een sterke vrijheidsvraag en een heftige kritiek op het beleid van Willem I, o.m. inzake zijn taalbe-

leid, waarbij het Nederlands tot officiële taal in Vlaanderen werd verklaard, vanaf 1822 ook voor de arrondissementen Brussel en Leuven. De nieuwe staat, gegroeid uit de Belgische omwenteling van 1830 "sera latine ou ne sera pas". "Overwegend dat het Vlaams, door inwoners van zekere plaatsen gesproken, verschilt van provincie tot provincie en soms van omschrijving tot omschrijving, zodat het onmogelijk zou zijn de tekst der wetten en besluiten in die taal af te kondigen, zal het Frans in België de enige officiële taal zijn" (8). Of met de woorden van een uitgesproken verdediger van dit beleid, minister ROGIER : "De eenheid van taal is de noodzakelijke basis voor een stevige staat en het Frans moet de taal van België worden. Deze eenheid van taal kan het best bereikt worden door kandidaten uit Wallonië en Luxemburg te kiezen voor de posten in het leger, de administratie en de magistratuur. De Vlamingen zullen aldus gedwongen worden Frans te leren" (9). Maar het elitekarakter van de Franse taal, in vergelijking met het Vlaamse, klinkt zeventig jaar later nog even sterk "Quiconque qui comprend le rôle de l'université ne peut raisonnablement pas prétendre de mettre le français et le flamand sur pied d'égalité" (kardinaal MERCIER) (10).

Die uitspraak van MERCIER valt in volle debat over de vernederlandsing van de universiteit, waarover later is geschreven : "Hun [de] oud-leden van de Vlaamse studentenbeweging voornaamste mislukking is gekend : het niet tijdig verkrijgen van de vernederlandsing van het hoger onderwijs, die vóór de eerste wereldoorlog inderdaad had volstaan om door het produceren van een Vlaamse elite de verhoudingen in het land recht te zetten" (11).

Dit is een ver strekkende stelling die gevoed wordt vanuit de elite-theorie. Deze stelt dat "het grote gewicht van de sleutelposities [van de elite] met hun macht en aanzien opweegt tegen de invloed van het getal, zelfs in een democratisch land" (12).

In deze bijdrage wordt hiertegenover gesteld dat de elite in bepaalde mate moet inleveren tegenover een langdurige en hardnekkige oppositionele beweging. De Belgische ontwikkeling lijkt duidelijk op dat punt. Eerste minister Eyskens verklaart op 18 februari 1970 : "De unitaire staat, met zijn structuur en werkwijze, (...) is door de gebeurtenissen achterhaald. De gemeenschappen en de gewesten moeten hun plaats innemen" (13), wat t.a.v. de staatstructuur, toch een belangrijk element uit de elitaire consensus, een opmerkelijke verschuiving schijnt te zijn. De vraag hierbij is : in hoeverre moet de elite inleveren en volgens welke mechanismen. Hierop probeert deze bijdrage een antwoord te geven. Vanuit dat antwoord kan een toekomstverwachting met enige waarschijnlijkheidsgraad geformuleerd worden.

I. DE VERWERVING VAN DE MACHTSPOSITIES

Het onderzoek van de elite in België is nog niet zo ver gevorderd dat men een precies beeld kan ophangen van de circulatie naar taal en volkstoebehoren. Enkel betreffende de meest maatschappij- en regimegevoelige sector als de politieke en enkele meer vaste sectoren als administratie, leger en diplomatie heeft onderzoek een aantal gegevens kunnen samen-

lezen (14).

Voor het bedrijfsleven en het financie-wezen, die volgens de "kerntheorie van de elite" de sterkste anti-poden tot de politieke kern vormen, dient de onderzoeker met beduidend minder empirisch materiaal vrede te nemen. En over de elites in de andere maatschappelijke sectoren als het gerecht, de parastatalen, de bedrijfsorganisatie, de sociale organisaties, de pers, de universiteiten, de kerken moet de informatie nog verzameld of nog opgesteld worden.

De vergelijkingsterm voor elitedoorstroming blijft het bevolkingsaandeel van de volkeren in België. Dit cijfer is niet zonder meer beschikbaar. De beschikbare bevolkingsstatistieken zijn per gewest opgesteld : per 1 januari 1979 bedragen de cijfers (15) : 5.600.903 inwoners in Vlaanderen (59,9 %), 3.225.041 in Wallonië (32,8 %) en 1.015.710 in Brussel (10,3 %), cijfer dat evenwel volgens taal gesplitst moet worden. De standaard hiervoor wordt betwist. Bij 20 % Vlamingen in Brussel, aanvaard in het Egmontpact en door FRAYES geschat bij de Europese verkiezingen van 1979 (16), is het respectievelijk aandeel van het Vlaamse volk en de Franstaligen 58,97 % en 41,03 % ; bij 22 % Vlamingen in Brussel, aanvaard door L. MONTEYNE (17), is het aandeel 59,10 en 40,90 % en bij 25 % Vlamingen in Brussel, - stemmenpercentage bij de Europese verkiezingen van 1979 voor de Vlaamse partijen in de 3 exclusief Brusselse kieskantons Brussel, Sint-Gillis en Molenbeek (18) - bereikt de verdeling 59,49 % en 40,51 %. Dit betreft de bevolking. Rekent men daarentegen met de politieke bevolking, de burgers, - dit is zonder de vreemdelingen, de kinderen en jongeren en, hier, noodge-

dwongen, ook zonder de afwezige kiezers en de blanco en ongeldige stemmen -, dan geven de Europese verkiezingen de zuiverste aanduiding : 3.343.509 geldige stemmen of 61,43 % in het Nederlandstalig kiescollege en 2.099.358 of 38,57 % in het Franstalig kiescollege (19). Een 60-40 verdeling Vlamingen-Franstaligen is derhalve betrouwbaar en geldig. Een sociaal rechtmatige elitespreiding moet diezelfde verhouding kennen.

A. Het Parlement

Tijdens de periode 1831-1898 is het Belgisch parlement zeer eenzijdig. Het Frans, zowel gesproken als geschreven, is de enige erkende officiële taal in het parlement. Het Nederlands wordt slechts een enkele keer symbolisch gebruikt : een (eerste) eedaflegging, een eerste tussenkomst. Maar de enige taal blijft het Frans. Vanaf de gelijkheidswet van 1898 treedt hier omtrent, als mogelijkheid, verandering in (20). Het feitelijk gelijkmatig gebruik van het Nederlands en het Frans zal nog meer dan een halve eeuw op zich laten wachten (zie tabel I). Zelfs in 1960 is het parlement daar nog niet aan toe. De Senaat overigens heeft aanzienlijk later dan de Kamer de start genomen en ligt in 1960 nog steeds een stukje achter t.a.v. de Kamer.

Tabel I. Het gebruik van het Nederlands in het Belgisch parlement

Periode	Kamer	Senaat	
Aantal toespraken (procentueel) (21)			
1831-1898	0	0	
1899-1900	2,5	0	
1909-1910	10,1	0	
1919-1920	31,4	0	
1929-1930	22,0	11,7	
1939-1940	47,6	41,9	
1949-1950	33,6	31,1	
1959-1960	47,6	41,6	
Aantal zinnen (procentueel) (22)			
			Verenigde Kamers
1950(20/6-9/11)	31,4	30,4	18,1
1957-1958	44,5	39,1	

Tussen de normatieve erkenning (wettelijk vastgelegd) van een oppositioneel structurelement (in dit geval de taal) en de feitelijke gelijkstelling van dat structurelement van de oppositie (Nederlandse taal) met het overeenkomstig structurelement van de elite (Franse taal) verloopt onder bepaalde condities drie-kwart eeuw tijd. Deze condities of situatiegegevens zijn 1) een permanente meerderheid van de Vlamingen in de bevolking : 57 tot 60 %, 2) een quasi-uitgesloten zijn uit de elite op het ogenblik van de wettelijke gelijkstelling (zie verder) en 3) een cyclische (op en neergaand in intensiteit en weerklank) dynamiek van de oppositionele beweging (zie bijlage) 4) de gelijkstelling op het niveau van het parlement, d.w.z. onbetwistbaar een trap in de machtsopbouw, maar zeker niet het hoogste machtsniveau (23).

Het is opmerkelijk dat de omvang van de oppositionele taalgroep hoger is dan het gebruik van de eigen taal door deze groep in het parlement. Als men de gegevens van tabel I en II vergelijkt, dan springt het in het oog dat - op de periode 1938-39 na, - er procentueel aanzienlijk meer Nederlandstaligen in de Senaat zetelen dan er in de Senaat in het Nederlands wordt gesproken. In de periode 1908-1914 zijn zowat een kwart van de senatoren Nederlandstalig, maar het Nederlands wordt pas na 1919-20 voor het eerst in een vermeldenswaardige omvang gebruikt : 11,7 % in 1929-30. In de periode 1949-52 zijn zowat 46 % van de senatoren Nederlandstalig, maar toch haalt het Nederlands taalgebruik in die periode slechts 31 %.

Tabel II. Taalkundige samenstelling van de Senaat (24)

	Totaal	Frans- talig	Neder- landstalig	Tweetalig
1908-1910	110	82 74,5	24 21,8	4 3,6
1910-1911	110	81 73,6	25 22,7	4 3,6
1911-1912	110	79 71,8	27 24,5	4 3,6
1912	120	83 69,2	31 25,8	6 5,0
1912-1914	120	79 65,8	33 27,5	8 6,7
1938-1939	167	87 52,1	49 29,3	31 18,6
1949-1950	175	95 54,3	80 45,7	
1950-1952	175	93 53,1	82 46,9	

De uitzondering vormt de periode 1938-1940, waar 29,3 % Nederlandstalige en 18,6 % tweetalige senatoren 41,9 % Nederlandstalige toespraken realiseren. Wij beschouwen deze uitzondering niet als bijzonder relevant voor onze stelling. Want als men de 18,6 % tweetaligen die voor het grootste gedeelte Vlamingen zijn, bij de Nederlandstaligen telt, komt men met 47,9 % al ruim boven de 41,9 % uit. Bovendien vormt deze periode tevens het hoogtepunt van Vlaams-nationale aanwezigheid in het Belgisch parlement in het interbellum met 9 senatoren in 1938 en 12 in 1939, op een totaal van 167. Deze senatoren dienen uit de aard van hun partij-opstelling, haast uitsluitend Nederlands te spreken in het parlement.

Opdat een oppositionele groep in een elitaire instelling aan haar trekken zou kunnen komen dient haar vertegenwoordiging groter te zijn dan het objectief dat zij wil nastreven. Zo-

lang het Frans een elitaire status heeft, dient de vertegenwoordiging die kampt voor de emancipatie van Vlaanderen (de Nederlandse taal een belangrijk middel, symbool en instrument zijnde) een oververtegenwoordiging te hebben : een procentueel aandeel groter dan het aandeel dat men wil bereiken (bij de elitaire status van het Frans hoort ook de niet gemotiveerdheid om de oppositionele taal te leren, of de onkunde, vanuit dat statusbesef, om die taal aan te leren).

B. De regering

Eén van de hoogste machtsposities in de Belgische politiek is ongetwijfeld de regering (25). Het is dan ook aangewezen de taalkundige samenstelling ervan te onderzoeken. De cijfermatige neerslag van dit onderzoek, voor de periodes 1919-1940 en eind 1944-1970 vindt men in de tabellen III A en B (26).

Tabel III.A. Taalkundige samenstelling van de regeringen
1918-1940

	Frans- taligen	Vlaams ge- oriënteer- den	Procentueel aandeel Vlamingen
G. COOREMAN (1918-18)	9	3	25,0
L. DELACROIX I (1918-19)	9	3	25,0
L. DELACROIX II (1919-20)	8	4	33,3
H. CARTON de WIART (1920-21)	8	4	33,3
G. THEUNIS (1921-25)	7	4	36,4
P. POULLET-VANDERVELDE (1925-26)	8	4	33,3
H. JASPAR I (1926-27)	7	3	30,0
H. JASPAR II (1927-29)	7	3	30,0
(okt. 1929-31)	8	3	27,3
J. RENKIN (1931-32)	8	4	33,3
Ch. de BROQUEVILLE (1932-34)	9	3	25,0
G. THEUNIS (1934-35)	10	3	23,1
P. VAN ZEELAND I (1935-36)	9	6	40,0
P. VAN ZEELAND II (1936-37)	9	6	40,0
P.E. JANSON (1937-38)	9	6	40,0
P.H. SPAAK (1938-39)	8	4	33,3
H. PIERLOT I (1939)	6	5	45,5
H. PIERLOT II (1939)	9	4	30,8
H. PIERLOT III (1939-40)	11	7	38,9

Tabel III.B. Taalkundige samenstelling van de regeringen
1945-1970.

Regering	Ministers		Staatsse- cretarissen inbegrepen		Ministers		Staatsse- cretarissen inbegrepen	
	N	N	N	%	N	%	N	%
PIERLOT (44-45)	13		6	31,6				
VAN ACKER I (45-45)	12		6	33,3				
VAN ACKER II (45-46)	14		4	22,2				
SPAAK I (45-46)	12		4	25,0				
VAN ACKER III (46-46)	15		4	21,1				
HUYSMANS (46-47)	17		2	10,5				
SPAAK II (47-49)	11		8	42,1				
EYSKENS I (49-50)	12		5	29,4				
DUVIEUSART (50-50)	7		8	53,3				
PHOLIEN (50-52)	8		8	50,0				
VAN HOUTTE (52-54)	9		7	43,8				
VAN ACKER IV (54-58)	11		5	31,3				
EYSKENS II (58-58)	8		8	50,0				
EYSKENS III (58-60)	12		7	36,8				
(60-61)	13	1	7	35,0	3	41,7		
LEFEVRE (61-65)	9		8	47,1	3	55,0		
vanaf 1962-63	8	1	10	55,6	1	55,0		
HARMEL (65-66)	9	4	10	52,6	3	50,0		
VANDEN BOEYNANTS (66-68)	8	3	11	57,9	1	52,2		
EYSKENS IV (68-71)	13	1	14	51,9	1	51,7		

In het interbellum tekent zich een trapmatige ontwikkeling uit : van 25 % vlak na Wereldoorlog I, vrij vlug naar 33 à 30 % in de jaren twintig, met een opmerkelijke daling tot onder de 25 % in de periode van de economische crisis, alsof men veilig wil spelen en de gevestigde waarden wil beschermen. In de tweede helft van de jaren dertig komt men tot de 40 % - één enkele keer zelfs 45,5 % - (27). Op twintig jaar tijd is heel wat weg afgelegd.

Na Wereldoorlog II zal de verwerving van ministerposities echter opnieuw moeten starten van het peil van 1918. De elite heeft zich weer, na een erge crisis, sterker, na een politieke regimewisseling, teruggeplooid op haar oude gevestigde waarden. Na een crisis, en zeker na een regimewijziging, waarbij de oppositie niet eenduidig langs de kant van de zegevierende elite - in dit geval de Belgische - is gaan staan, boet zij een aanzienlijk deel van de verworven posities in bij de restauratie van het bedreigde regime.

Het is opvallend hoe sterk schommelend het Vlaamse ministerieel aandeel is na Wereldoorlog II : van amper iets meer dan symbolische aanwezigheid bij HUYSMANS, tot toch nog maar 20 % bij VAN ACKER III en VAN ACKER II - deze trits vlug na 1940-44 komend -, tot meer dan de helft bij LEFEVRE vanaf 1962-63, en bij VANDEN BOEYNANTS. Zie grafiek I (28).

Doorheen die grillige lijn, - met toch als constante factor dat een links Kabinet een uitgesproken Vlaamse ondervetegenwoordiging kent en een regering met de CVP-PSC een bijna paritaire vertegenwoordiging oplevert -, zit een trend : uiteindelijk wordt de pariteit bereikt. Op het bereiken van de pariteit heeft men zich van Franstalige zijde gehaast (binnen één decennium) om die pariteit normatief (grondwettelijk, cf. art. 86 bis G.W., wettelijk en gewoonterechtelijk) vast te leggen.

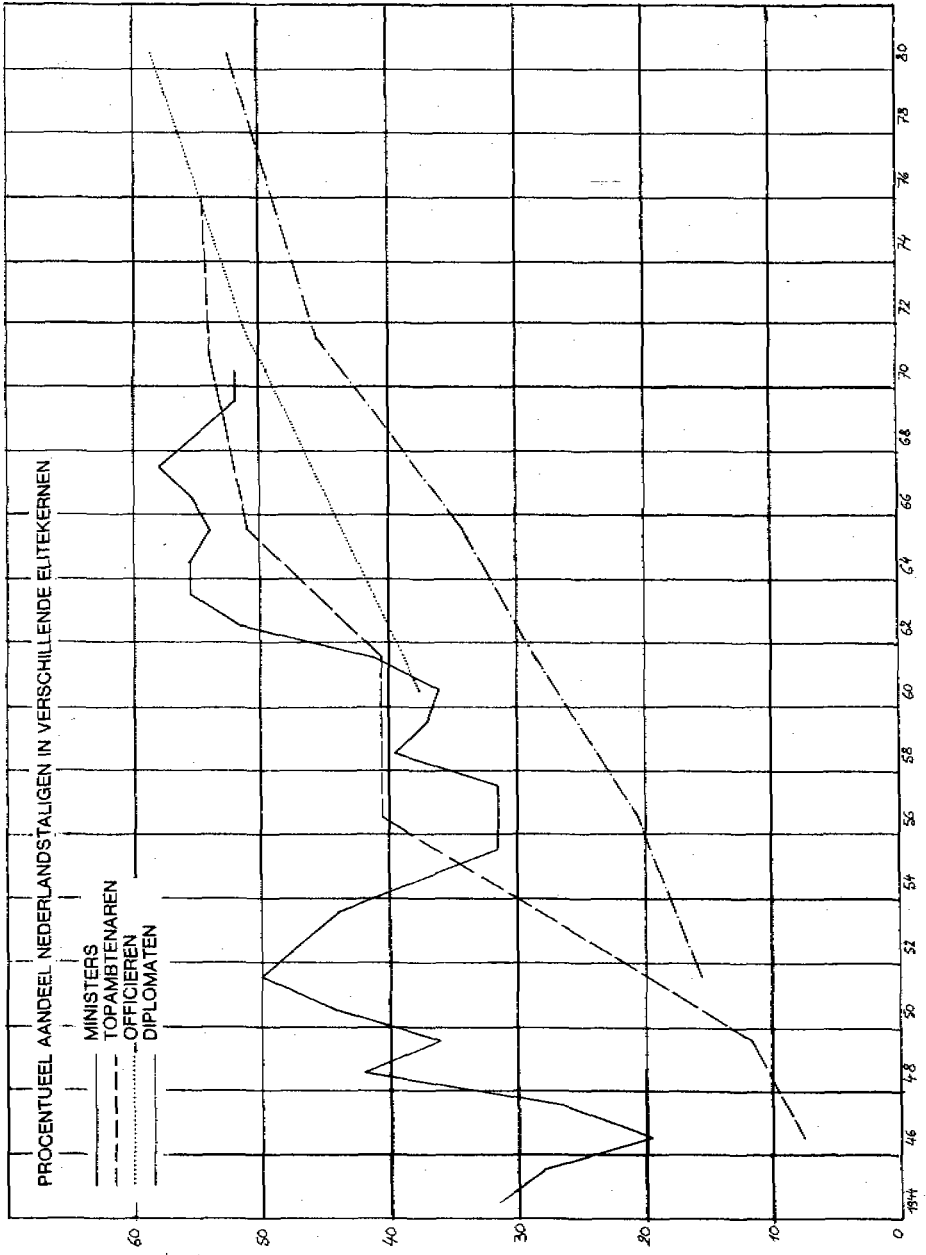
C. De centrale administratie

Uit het onderzoek van W. ZAPF naar de circulatie van de elite in Duitsland van 1919 tot 1961 (29), blijkt dat de politieke sector, van alle maatschappelijke sectoren, het meest gevoelig is aan maatschappelijke en politieke veranderingen. Wijzigingen zullen zich het eerst in het politieke veld doordrukken. Andere sectoren volgen én later én minder verregaand.

In het kader van dit onderzoek is dan ook gezocht naar de wijzigingspatronen in de andere maatschappelijke sectoren. En alhoewel de vervlaamsing van de meeste maatschappelijke sectoren de inzet van heel wat strijd heeft gevergd, toch is het bijzonder moeilijk om materiaal ter uittekening van de evolutie te vinden. Wat aan materiaal voor handen is, mist meestal voldoende betrouwbaarheid of is onderling niet te vergelijken.

Voor de centrale overheidsadministratie diende, op basis van gegevens uit de Annuaire Administratif, en getoetst met de

beschikbare statistieken, een eigen telling uitgevoerd te worden. De cijfermatige resultaten staan weergegeven in tabel IV.

Tabel IV. Taalverhoudingen in de topopleidingen der ministeriële departementen

Jaar	Franstalig	Nederlandstalig	
	Aantal	Aantal	Procentueel
1946	87	7	7,4
1949	102	13	11,3
1956	71	48	40,3
1961	83	56	40,3
1965	89	93	51,1
1970-71	85	100	54,1
1975-76	95	114	54,5

Vlak na Wereldoorlog II is er een overweldigend overwicht van Franstaligen ; repressie en epuratie zullen hieraan niet vreemd zijn. Gaandeweg verkleint het verschil, om in het midden van de jaren zestig gelijk te worden en in de jaren zeventig een lichte voorsprong van de Nederlandstaligen te kennen. De beweging volgt in haar verloop tamelijk getrouw deze van de politieke sector, behalve dat er een tijdsverschil is in het optrekken van de Nederlandstalige elite (zie grafiek I) en dat de pariteit niet zo rigoureuus wordt toegepast. De 60/40 verdeling evenwel wordt niet bereikt.

D. Het leger

Het onderzoek vergt ook het natrekken van de eliteverdeling naar taal in nog meer gesloten sectoren. Dit onderzoek kon doorgevoerd worden voor het leger en de diplomatie, omdat naar tijd vergelijkbare gegevens bestaan of samen gezocht konden worden. Aangaande het leger geeft tabel V een overzicht van de taalverhoudingen in de legertop over een periode van twintig jaar, en dit volgens hiërarchische strata (30). Als vergelijkingsterm geldt, naast de bevolkingsomvang van de volkeren in België, het aantal manschappen in het leger : 61,5 % der dienstplichtingen en 54,4 % der vrijwilligers waren op 1 januari 1979 Vlamingen (31).

Tabel V. De verhouding Nederlandstaligen - Franstaligen in de hogere legerleiding.

		<u>1960</u>	<u>1/1/1970</u>	<u>1/1/1971</u>	<u>1/1/1981</u>
Opperofficieren	N	2,3		24,0	51,2
	F	97,7		76,0	48,8
Hoofdofficieren	N	13,0	28,3	35,0	54,4
	F	87,0	71,7	65,0	45,6
Totaal officieren	N	37,5	49,7	51,2	58,4
	F	62,5	50,3	48,8	41,6

In 1960 is het overwicht van de Franstaligen in het officierenkorps nog steeds uitgesproken : lagere en hogere officieren samen behalen nog 62,5 % van het ganse korps. Bij de hoofdofficieren is de aanwezigheid van Vlamingen slechts

sporadisch ; bij de opperofficieren, m.n. de generaals, is de aanwezigheid van de Vlamingen amper symbolisch. De pariteit wordt het eerst bereikt voor de lagere officieren ; pas later (tussen 1971 en 1980) gebeurt dit ook bij de hoofdofficieren en slechts in 1980 bereiken de opperofficieren de pariteit. De doorstoting tot de elite verloopt uitgesproken volgens hiërarchische lagen, waarbij de hoogste strata het laatst aan bod komen.

Het empirisch materiaal (zie ook grafiek I) wijst uit dat het leger aan een tragere vernederlandsing onderhevig is geweest (de legertop heeft meer weerstand kunnen bieden) dan de politieke sector en de centrale overheidsadministratie. Het leger zoals de diplomatie, is een meer vaste, een minder beweegbare maatschappelijke sector op stuk van elitecirculatie.

E. De diplomatie

Ook al verliest de diplomatie, sinds het begin van de 20ste eeuw, een aanzienlijk deel van haar macht, onafhankelijkheid en prestige, door de grote toevloed van communicatie- en voermiddelen, alsmede door de enorme toename van snelheid, precisie en omvang van de communicatie in de moderne technologische middelen, toch blijft het diplomatenkorps nog een kern in de elite van een moderne maatschappij. Een onderzoek naar de samenstelling van deze elitekern in de Belgische context blijft dan ook zinnig. Zie tabel VI.

Tabel VI. Taalkundige samenstelling van het Belgisch diplomatenkorps.

	Totaal			Eerste klasse		
	Franstalig	Nederlandstalig		Frans- talig	Nederlands- talig	
	N	N	%	N	N	%
1951	269	49	15,4	28		
1956 *	248	63	20,3	11	2	15,3
1961	238	94	29,3			
1965 *	238	123	34,1			
1970	208	161	43,6	6	5	45,5
1971 *	205	170	45,3			
1980	191	212	52,6	9	8	47,1

Bronnen : Bulletin van Vragen en Antwoorden - Kamer van Volksvertegenwoordigers, 2 september 1980, blz. 3516-3519, Vraag nr 122 van VANSTEENKISTE ; L. VANDEPOELE, Naar een nieuwe vorm van diplomatie, in : Politica, 1972, nr 2, blz. 153 : cijfers voor de jaartallen met asterisk.

Het diplomatenkorps is tot voor kort overwegend Franstalig samengesteld. Voor alle klassen (1 tot 6) en de stagiairs, wordt pas in 1980 de pariteit lichtjes overschreden. In de hoogste klasse is dit nog niet het geval.

Het patroon van openbreking van de diplomatie voor leden van de oppositie, in dit geval de Vlaamse, is derhalve zeer klassiek. De diplomatie is klaarblijkelijk een tragere kern in

de eliteverandering dan de politieke. Bovendien start de wijziging eens te meer van onderuit : de hoogste strata komen het laatst aan bod. Tenslotte ziet het er naar uit dat een plafonering op een paritaire basis zal gebeuren.

F. Het bedrijfsleven

De statistische gegevens over de taal- en volkstatige samenstelling van de leidinggevende personen in het bedrijfsleven en de financiële organisaties zijn bijzonder schaars. Bovendien zijn zij postfactum erg moeilijk samen te stellen. De onderzoeker moet hier dan ook werken met minder globale, sterker nog, met meer impressionistische of getuigenismatige aanwijzingen.

In 1905 stelt Lodewijk DE RAET : "Bij alles wat elders kapitaal en arbeid van elkander verwijderd, komt in onze gewesten nog een andere factor de zaak bemoeilijken : de taal. In vele gevallen spreekt de werkgever een vreemde taal, - het Frans -, en staat anders niet in betrekking met de werklieden dan door tussenkomst van beambten of meestergasten" (32). Twintig jaar later, schrijft Lieven GEVAERT aan de stichtingsvergadering van het Vlaams Economisch Verbond (in 1926) : "Wij wensen dat onze taal in het zakenleven de plaats beklede, die haar van rechtswege toekomt en dat de economische macht, die vooralsnog grotendeels in de handen onzer tegenstrevers berust, stilaan, maar zeker overgenomen worde door doelbewuste Vlaamsgezinden, die haar zullen aanwenden tot heropleving en versterking van ons volksbestaan" (33).

Nog een halve eeuw later, stelt een hoofdi diener van het zgn. "Septemberdecreet" op de vernederlandsing van het bedrijfsleven (1973), R. VANDEZANDE, omtrent de situatie waartegen zijn voorstel van decreet ging en gaat : "Al te vaak immers waren en zijn ons bedrijfsleven en onze ondernemingen nog steeds in handen van volksvreemden, die de Vlamingen wel duldden in de basisbetrekkingen en in de middenkaders, vooral te Brussel, omwille van hun meertaligheid.

De top echter bleef al te dikwijls in handen van Franstaligen, niet omwille van Vlaams-vijandigheid, doch om het gezag binnen de kaste te houden" (34).

Slechts één uitgebreid onderzoek is doorgevoerd naar de taalverhoudingen in het bedrijfsleven in Vlaanderen, m.n. de studie van H. DELEECK in 112 ondernemingen in Oost-Vlaanderen tijdens het jaar 1957 (35). Waar de arbeiders in Oost-Vlaanderen in een haast volledig homogeen Nederlandstalig midden werken (hun promotiekansen worden slechts in een 10 % van de gevallen verminderd door de eis van de kennis van het Frans), wordt door de bedienden in dienstzaken voor de helft of meer het Frans gebruikt (de administratieve documenten worden voor bijna drie vierden in het Frans opgesteld) ; er is overigens een minderheid van Franstalige bedienden. En de kennis van het Frans is in 60 % van de gevallen een voorwaarde voor promotie.

Het Frans taalgebruik neemt toe naarmate men naar de top van de onderneming opklimt. De directieleden spreken haast allen Frans onder mekaar (80 %). Ook op de beheerraad wordt haast uitsluitend Frans gesproken. De hogere kaders worden het sterkst aangetrokken door het Frans taalgebruik vanwege de hoogste leiding, zodat een kloof getrokken wordt tussen

hen en de lagere bedienden (36).

Dit is anno 1957 de toestand in het bedrijfsleven in Vlaanderen. In wezen gaat deze aanduiding en dit onderzoek over het taalgebruik in het bedrijfsleven in Vlaanderen, zoals men vroeger aanduidingen diende te vinden over het taalgebruik in de administratie in Vlaanderen, in het onderwijs in Vlaanderen, in het gerecht in Vlaanderen. Deze gegevens handelen niet over de hoogste leiding van de Belgische economie in haar geheel : de grote industrieën, de banken, de holdings (37).

Op het niveau van de centrale sturing van de economie ontbreken de cijfermatige gegevens ten enenmale. Voor het onderzoek hebben wij dan de veruit belangrijkste holding in België onderzocht : de Generale Maatschappij van België, sprekender bekend onder haar Franse naam : de Société Générale de Belgique (38). Van deze holding werden de hoogste beslissingsorganen onderzocht : de directie, (10 leden met o.m. de gouverneur en de vice-gouverneur) en de adviseurs (eveneens 10 in aantal)(39). Beide categorieën zijn exclusief uit Franstalige leiders samengesteld : een deel ervan spreekt wel Nederlands (40). (Zie tabel VII).

Tabel VII. Taalrol van de leidinggevende organen in de Société Générale.

	<u>Aantal</u>	<u>Franstaligen</u>
Gouverneur	1	1
Vice-gouverneur	1	1
Directeuren	8	8
Adviseurs	10	10

Qua taalstelselverdeling gaat het in deze hoge en belangrijke beslissingsinstantie voor de Belgische maatschappij - de hoogste voor de economie -, om een 100 % Franstalige exclusiviteit. De elite opgang van Vlamingen is in deze instantie nog niet aan het startpunt. De centrale leidingsorganen van de economie zijn wel meer gediversifieerd, en in sommige van zulke organen - zij het uitgesproken minder belangrijke - zijn Vlamingen reeds op het elite-niveau, geraakt. In de boeg-organisatie, die de Sociéta Générale is, staan zij nog niet aan het begin.

Besluit

Een aantal vaststellingen zijn duidelijk. De leidende elite in België, over 150 jaar, is uitgesproken Franstalig : in de negentiende eeuw exclusief, in de eerste helft van de twintigste eeuw sterk overwegend, van 1950 tot 1960 nog overwegend. Vanaf 1965 wordt in sommige sectoren een pariteit bereikt. In plaats van een doorstoting naar een demografisch normale verhouding van 60/40 wordt deze pariteit van Franstalige zijde zo snel en zoveel mogelijk normatief vastgelegd. Sommige sectoren, de meest stabiele uit de elitecirculatie : nijverheid en financiën, zijn nog lang niet toe aan een 50/50 verhouding.

Op te merken valt dat de nasleep van wereldoorlogen, waarschijnlijk voor Wereldoorlog I en zeker voor Wereldoorlog II een aanzienlijk terugvallen hebben meegebracht van de opgang van Vlamingen naar elite-posities. De verklaring hiervoor ligt in het gedeeltelijk de Duitse zijde kiezen vanwege een deel van de Vlaamse Beweging en in de conservatieve opstelling van de

elite in crisissituatie. Dit is echter een conjunctureel gegeven, geen structurele verklaring.

De "kerntheorie" van de elite, wijst een differentiële circulatie aan van de kernen in de elite bij wijzigingen van politieke regimes. De politieke kern wordt het meest bewogen ; de administratie, het leger, de diplomatie reeds opmerkelijk minder en de meest vaste kernen zijn het bedrijfsleven en de financieringsmaatschappijen. Dit model van circulatie wordt bevestigd onder de politiek-maatschappelijke veranderingen van een emancipatie beweging.

De elite-circulatie, hoger vermeld, verloopt in intensiteit en ritme volgens dit schema van de "kerntheorie".

Teneinde inzicht te krijgen in de toekomstige dynamiek van de elite-circulatie, moeten de verklaringsfactoren van die evolutie onderzocht worden.

II. OP ZOEK NAAR STRUCTURELE VERKLARINGSFACTOREN

De evolutie in de elite-samenstelling in België grijpt plaats in de periode waarin tevens het grootste deel van het moderniseringsproces zich voltrekt : van een Ancien Régime-maatschappij, weliswaar al een hele tijd onder de bevoegdheid van verlichte despotten, ontwikkelt de Belgische maatschappij zich tot een moderne samenleving, wat ook de klemtoon-naamgeving moge zijn die daarvoor wordt uitgetrokken. De modernisering is een complex geheel van processen en opduikende

karacteristieken : nieuwe patronen van socialisatie en van gedrag, positieverwerving i.p.v. positietoewijzing, vermenigvuldiging van organisaties opgezet rond specifieke doeleinden, en hoge mate van "belangen-oriëntatie", politieke schaalvergroting en eenmaking, intensificatie van de nationale macht, spreiding van een deelmacht naar brede bevolkingslagen, invoering van "volkse" legitimiteit, verschuiving van de tewerkstelling van de primaire naar de secundaire en verder naar de tertiaire sector, verschuiving van het ambachtelijk naar het grootschalig technologisch patroon, marktevolutie, toenemende specialisatie van de economische rollen, wetenschapsontwikkeling, toenemende scholing en vorming, groei van de communicatiesystemen, waardenverschuivingen van gemeenschapswaarden naar individuele waarden, differentiatie van de morele en de culturele systemen : godsdienst, wijsgerige stelsels en wetenschap, toenemende tolerantie, secularisering van de cultuur (41). Meerdere factoren uit dit moderniseringsproces kunnen in aanzienlijke mate medegespeeld hebben om de bovenvermelde elite-vervanging te helpen verklaren. Het is evenwel niet eenvoudig dit onderzoeksmatig uit te testen. Hierbij wordt dan ook slechts een zeer beperkte poging ondernomen, een aanzet gegeven.

Veeleer dan te verklaren, en hiervoor de sluitende onderzoeksresultaten te leveren, worden hier twee stellingen voorgesteld die, in de huidige stand van het onderzoek, als mogelijke verklaringsfactoren of stappen daartoe worden geponeerd en verdedigd. Aan de basis hiervan ligt volgende redenering.

Vele van deze moderniseringsfactoren spelen evenzeer voor Wallonië en/of de Franstaligen als voor de Vlamingen.

Slechts deze factoren uit het moderniseringsproces die duidelijk verschillen opleveren tussen Vlaanderen en Wallonië en/of de Franstaligen kunnen die emancipatorische ontwikkeling van Vlaanderen verklaren. Bij gelijke krachten, moet er normaal gelijke ontwikkeling zijn.

Eén opwerping vooraf nog wegwerken. Het exclusief bezetten van de eliteposities door de Franstaligen is een eindstadium dat uiteraard niet meer kan verbeterd worden. Een factor die voor beide volkeren met gelijke kracht zou werken, kan dan voor de Vlamingen wel, maar voor de Franstaligen geen verbetering van de situatie veroorzaken. Factoren met gelijke kracht mogen derhalve niet uit het verklaringspatroon geschrapt worden, poneert deze gedachtengang. Dat, bij gelijke kracht, de verandering van elite het haalt op het behoud van elite, is wel het kwetsbare punt in deze gedachtengang. De achterstand ophalen zou gemakkelijker zijn dan de bestaande toestand te handhaven, die qua beslissing grotendeels in eigen bevoegdheid ligt. Een niet zo waarschijnlijke stelling.

A. De economische ontwikkeling

In 1905 schreef Lodewijk DE RAET "De economie beheerst thans alle andere machtsverhoudingen. (...) De Vlaamse Beweging is niet op te lossen langs sentimentele weg, maar kan enkel langs economische weg haar einddoel bereiken (42). Vlaanderen heeft sinds het einde van de negentiende eeuw een belangrijke economische ontwikkeling gekend. De vraag rijst dan in welke mate deze ontwikkeling aan de emancipatie, aan het bezetten van de machtsposities en aan het uittekenen van de beleidslijnen door

de elite heeft bijgedragen. Vlaanderen en Wallonië hebben tijdens het 150-jarig bestaan van België een vrij tegengestelde economische ontwikkeling gekend (43). Reeds vanaf de Franse inlijving (1795-1814) komen de grote mogelijkheden van Wallonië, met als centra Luik-Verviers en Bergen-Charleroi, in het licht te staan. Langs Vlaamse zijde functioneert enkel het centrum Gent. Door de rijkheid van de steenkoollagen, de nabijheid van ersten, de invoering op grote schaal van machines, de uitbouw van een goed spoorwegennet en de dynamiek van het Waalse patronaat ontwikkelt Wallonië zich tussen 1830 en 1895, zeer snel tot 1860, nadien met verminderde groei-, tot een industriegebied van eerste rang. Tegenover deze snelle, grootscheepse Waalse industrialisatie kon Vlaanderen weinig stellen. "Vergeleken met de toestand aan het begin van de eeuw was het zelfs moeilijk om, op enkele lichtpunten na, over economische ontwikkeling en vooruitgang te spreken" (44). Omstreeks 1830 verdiende de Vlaamse plattelandsbevolking haar karig levensonderhoud hoofdzakelijk in de linnenindustrie en in de landbouw. Beide sectoren zouden tussen 1830 en 1880 zware klappen te verduren krijgen. Tijdens de jaren 1840 en 1850 stortte de hele linnenindustrie fataal ineen. Tot overmaat van ramp werd Vlaanderen het slachtoffer van een reeks mislukte oogsten in 1845, 1846, 1847. "Vlaanderen was rond het midden van de negentiende eeuw teruggezaakt tot het niveau van een onderontwikkeld agrarisch gewest, waar werkloosheid, armoede en honger hand in hand gingen" (45). Tussen 1850 en 1875 konden de Vlaamse gewesten nauwelijks voordeel halen uit de vrijhandelsbeweging en de internationale hoogconjunctuur. Integendeel, de vrijhandel zal de landbouw - tewerkstellingssector voor de helft van de Vlaamse bevolking - weer in zware moeilijkheden brengen. Julius VUYLSTEKE diende in 1870 in

zijn Korte statistieke beschrijving van België de balans van veertig jaar Vlaamse gewesten onder Belgisch bewind als volgt op te maken : "verarming, verstandelijke en zedelijke verstomping, lichamelijke ontaarding, stoffelijke achteruitgang" (46). "Rond 1880-1890 was Vlaanderen, vergeleken met Wallonië een verarmd, achtergebleven agrarisch gebied" (47).

Vanaf de eeuwwisseling wordt het duidelijk dat de industrialisatie in Vlaanderen geleidelijk aan kracht begint te winnen. Tijdens het interbellum zet deze trend zich verder door. Het aandeel van de vier Vlaamse provincies in de nationale industriële tewerkstelling steeg van 31,5 % in 1910 tot 38,7 % in 1937, terwijl dit voor de vier Waalse provincies terugliep van 51,4 % tot 41,1 % (Brabant steeg van 17,1 % tot 20,2 %). Vlaanderen was dus duidelijk aan een inhaalbeweging toe.

De Vlaamse industrie groeide, na het herstel van de oorlog in 1945-1948, tijdens de jaren vijftig krachtig verder, zodat zij in 1960 bijna 70.000 arbeiders meer tewerk stelde dan tien jaar vroeger. De jonge Vlaamse economie bleek nochtans bijzonder kwetsbaar voor conjuncturele inzinkingen. En Vlaanderen kende nog een aanzienlijk werkloosheids- en pendelprobleem. De Waalse industrie raakte door het teloorgaan van haar traditionele sterktepunten meer en meer in moeilijkheden. Het groeiritme van de beide economieën was nu duidelijk verschillend, ook in de "gouden zestiger jaren" : 6,1 % voor Vlaanderen en 3,9 % voor Wallonië. In 1966 overtreft het produkt per capita van Vlaanderen voor het eerst dat van Wallonië. De achterstand is ingehaald, vanaf deze jaren zal Vlaanderen aan zijn voorsprong werken ; Wallonië moet in crisis van de zeventiger jaren aan het herstel van zijn economie in achteruitgang trachten te sleutelen.

Het uitsluitend-Franstalig-bezetten van de eliteposities valt samen met het verval en de onderontwikkeling van Vlaanderen. Vanaf het hernemen van de Vlaamse economie zal de exclusiviteit vervangen worden door een in minderheid accepteren van Vlamingen. Op het ogenblik dat beide economieën in rijkdom en sterkte gelijk zijn, wordt de pariteit bedongen, aanvaard en vastgelegd. Het parallellisme tussen economische situatie en het bezetten van de machtsposities is bijzonder groot.

In dit parallellisme is de uiteindelijke verklaringsgrond nog niet gegeven. Volstaat het bezitten en ontwikkelen van economische mogelijkheden, en in zover van macht ? En dit ondanks het feit dat nationale leidingsposities in de Belgische economie nog haast uitsluitend in handen van Franstaligen zijn. Of betekent deze economische ontwikkeling het leveren van kaders en potentiële elite-leden, die een verstandige elite niet over het hoofd kan zien inzake circulatie (48) ? Of is de economische ontwikkeling in wezen een indicator van de modernisering en kan een gemoderniseerde maatschappij uiteindelijk toch niet onder de knoet gehouden worden ? Is niet modernisering per essentie emancipatie ? Alhoewel belangrijk kan het antwoord op deze vragen hier niet verstrekt worden : het onderzoek is daartoe vooralsnog ontoereikend. Wel wijzen deze vragen op de belangrijkheid van de economische ontwikkeling. Beide evoluties : economie en elitesamenstelling lopen te opvallend evenwijdig.

B. Het aanbod van elite

De alfabetisering en de scholingsgraad zijn zowel voor Vlaanderen als voor Wallonië (en de Franstaligen) op 150 jaar moderni

sering zeer aanzienlijk toegenomen. De vorming is algemeen verspreid. En toch schuilt in deze factor een significant verschil tussen de Vlamingen en Franstaligen. Nogmaals Lodewijk DE RAET : "De invloed uitgaande van een wel-ingericht hoger onderwijs kan voor de beschaving van een volk niet te hoog worden geschat : in de grond staat de cultuurbeweging van een land rechtstreeks in verband met de hoger ontwikkeling door de hogescholen aangekweekt. De invloed van de hogeschool is zo groot omdat zij een brandpunt van de beschaving is. Het is daar dat men zich verheffen moet op de hoogte der wetenschap van de gehele beschaafde wereld, om de doctors in de rechten, de geneesheren, de leraars, de ingenieurs, zo te kunen vormen dat zij, in al de delen van het land verspreid, hun plaats aan het hoofd der beschaving innemen. Ieder gediplomeerde der hogeschool is rechtstreeks of onrechtstreeks een leider der beschaving" (49). De grote pleitbezorger voor de integrale vernederlandsing der Rijksuniversiteit te Gent heeft in dit citaat, en tientallen andere teksten, de elitevorming langs de universitaire vorming onderstreept. Ook deze tendens kan een verklaringsfactor zijn op stuk van elite-doorstroming.

Volgens het onderzoek van N. VOSSWINKEL wordt 59 % van de notabelen uit notabele families gerecruteerd en 41 % uit niet-notabele families (50). Van deze 41 % eerste generatie-notabelen komt 2/3 (27 % van het totaal) er langs de socialisatie van het universitair onderwijs, terwijl 1/3 hiervan (14 % van het totaal) in hun loopbaan van laag naar hoog oklimmen. Omdat N. VOSSWINKEL haar notabelen vrij ruim, dit is tamelijk laag in de sociale stratificatie, heeft uitgesneden, zouden de categorieën van openheid, respectievelijk 27 en 14 %, bij

een striktere elite-definiëring, wel eens aanzienlijk beperkter kunnen zijn.

Voor de gesloten eliterecrutering - recruterend uit de reeds elitaire families - heeft Vlaanderen, uiteraard van het Belgisch elitaire verleden, een duidelijk beperkter aanbod dan de Franstaligen. Een elitegeneratie heeft als modale leeftijd 55 à 60 jaar (51). Men moet derhalve een eeuw terug voor zulke recrutering. De modale - gesloten gerecrueteerde - elite van 1980 komt uit de notabele families van de periode 1920-25. Uit het eerste deel is voldoende duidelijk gebleken hoe beperkt het aandeel Vlaamse elite of Vlaamse notabelen toen eigenlijk was om hieruit slechts één zeer beperkt aandeel elite te kunnen verwachten (52).

Het aanbod langs socialisatie, bekroond met een universitaire socialisatie (80 % van de Belgische notabelen heeft een universitaire opleiding genoten) (53) is een aanbod dat in termijn veel korter loopt. Tabel VII toont het verloop van dat socialisatie-aanbod vanaf het ogenblik dat statistieken van de universitaire diploma's volgens taal van het diploma beschikbaar zijn. Aangaande de gegevens voordien kunnen enkel met schattingen op studenten-aantallen werken.

In 1938-39 volgen 3.200 van de 10.000 Belgische studenten de Nederlandse colleges : een kleine 2.000 in de sinds 1935, op Theologie en Wijsbegeerte na (54), volledig in het Nederlands verdubbelde colleges te Leuven (het juiste cijfer is 1.906 in 1937-38) en een 1.200 in Gent (1.318 in 1938-39 min de ongeveer 120 nog in het Frans aan de Speciale Scholen afgestudeerden) (55). Het aanbod is dan een 32 %. Dit aanbod was gekenmerkt met de onderhand gekende vertekeningen : een

Tabel VII. Universitaire eindexamen's volgens het taalstelsel

Academiejaar	Fransstalig stelsel		Nederlandstalige stelsel	
	abs.	%	abs.	%
1956-1957	2.612	56,8	1.984	43,2
1957-1958	2.705	56,8	2.054	43,2
1958-1959	2.907	58,4	2.073	41,6
1959-1960	2.999	57,4	2.225	42,6
1960-1961	3.157	57,7	2.316	42,3
1961-1962	3.080	56,7	2.348	43,3
1962-1963	3.127	55,5	2.509	44,5
1963-1964	3.318	56,5	2.551	43,5
1964-1965	3.434	55,6	2.748	44,5
1965-1966	3.551	53,4	3.098	46,6
1966-1967	3.820	52,2	3.493	47,8
1967-1968	4.157	50,2	4.123	49,8
1968-1969	4.787	52,1	4.397	47,9
1969-1970	5.134	50,6	5.004	49,4
1970-1971	5.444	51,2	5.183	48,8
1971-1972	5.809	49,7	5.870	50,3
1972-1973	5.307	47,7	5.824	52,3
1973-1974	5.536	46,7	6.319	53,3
1974-1975	6.049	47,6	6.665	52,4
1975-1976	6.284	46,8	7.149	53,2
1976-1977	6.388	46,3	7.423	53,8
1977-1978	6.507	45,7	7.738	54,3
1978-1979	6.444	45,3	7.768	54,7
1979-1980	6.704	45,8	7.929	54,2

onderaanbod voor rechten, geneeskunde en ingenieursstudies en een overaanbod voor de filologieën en wetenschappen (lerarenopleiding). Tien jaar later is het aandeel studenten in het Nederlands taalstelsel nog praktisch hetzelfde: 33,1 % (6.206 in het Nederlands taalstelsel en 12.538 in het Frans taalstelsel) (56). Dit is evenwel studentenaanbod, derhalve nog niet beëindiging van de universitaire studies.

Wat de afgestudeerden betreft, is er tot in 1967 een overwicht van Franstalige universitaire diploma's op de Nederlandstalige. Van 1967 tot 1971 komt er een gelijk aanbod langs beide kanten. Maar vanaf 1972 overwegen de Nederlandstalige diploma's, met een overwicht dat alsmaar toeneemt. Het snijpunt is weer de fase waarin de pariteit in een aantal sectoren is aanvaard en genormeerd.

Hierbij moet aangestreept dat het aanbod voor eliteposities van 1956-57 tot 1976-77, m.a.w. op twintig jaar, is verdriedvoudigd. De selectiemogelijkheid wordt derhalve in zeer aanzienlijke mate vergroot. De mechanismen van de selectie zouden derhalve genormeerd of geïjkt moeten zijn. Behalve voor een paar sectoren als politiek en administratie, is dit niet het geval. In dit verband moet gewezen worden op de dubbele troef die een aanzienlijk deel van de Franstalige afgestudeerden hebben door familiaal milieu en universitaire scholing te combineren. Als men de gegevens van de Katholieke Universiteit te Leuven, omstreeks 1960 bekijkt, dan springt dit voordeel wel in het oog. Zie tabel IX.

Tabel IX. Studenten van de Katholieke Universiteit te Leuven naar familie-status (★)

	Studenten afkomstig uit :		
	Gegoede families	Middenstand-families	Lagere klasse-families
Franse sectie	51,5	39,7	5,7
Vlaamse sectie	27,4	56,4	13,1

(★) R. AUBERT, e.a., De universiteit te Leuven, 1976, blz. 310.

Inzake carrière betekent de familie een hele voorsprong : de bestaande relaties met en, daaruitvolgende, de toegangsmogelijkheden tot de elite, voorts de kennis van de normen en de vormen, van de mogelijkheden, van de vrijheidsgraden en de grenzen in die wereld, tevens het inzicht en de vaardigheid in de loopbaanopbouw. Degene die "de familie niet heeft", dient veel formeler op te treden ; niet alleen omdat hij de vormen minder beheerst (57), maar voornamelijk omdat de formele wegen de enige toegangs- en handelingsmogelijkheden voor hem zijn.

Het selectieproces in de eliteposities moet nog meer diepgaand bestudeerd worden. En dit te meer, daar er een opdringend overaanbod bestaat, meer en meer uit Nederlandstaligen samengesteld, die in opmerkelijke mate minder een dubbele troef kunnen uitspelen dan de Franstaligen.

III. DE DYNAMIEK VAN DE SOCIALE BEWEGING

Een sociale beweging is een zeer ruim verspreide en langdurige - mogelijk op en neergaande - actie, die uit vele, verschillende bronnen, organisaties zowel als spontane bundelingen, ontspringt en in activiteit gehouden wordt. De sociale beweging groeit en wordt gevoed vanuit een ruim verbreide, ergerlijke sociale toestand en leidt bij de deelgenoten, door het frequent betrokken worden in ergerlijke situatie en/of actie, tot een "Wir-Gefühl" in de sociale beweging. De beweging vormt, naar het woord van TÖNNIES, een "soziale Samtschaften"(53). De Vlaamse Beweging is ongetwijfeld zulk een sociale beweging. Zij heeft een dynamiek gekend, zij heeft actie gevoerd, uit de verschillende bronnen, zij heeft een aantal maatschappelijke patronen "sociaal bewogen", "sociaal verplaatst". Het is belangrijk het aandeel van deze sociale beweging in de emancipatie van Vlaanderen na te speuren.

Omwille van de veelvuldigheid in de actie, is het niet eenvoudig de dynamiek van een sociale beweging in haar kracht en intensiteit vast te stellen. De poging die hierbij is ondernomen, om de dynamiek van de Vlaamse Beweging weer te geven, is zeker in een aantal manifestaties betwistbaar. Het belangrijke in deze bestaat er evenwel in de grote lijnen aan te geven ; daarin is deze poging hopelijk geslaagd (zie bijlage).

Enkele vaststellingen t.a.v. de resultaten van de Vlaamse Beweging dringen zich op.

De eerste verwezenlijkingen gebeuren in de lange periode van

economisch verval en met een gering aantal actieve parlementsleden. Vanwege een paar beleidsmensen (P. DE DECKER, A. BEER-NAERT) is het begrip vrij behoorlijk. Van anderen, het merendeel, komt slechts onbegrip, zo niet tegenstand. Erg ver gaan deze verwezenlijkingen nochtans niet : zij passen in de considerans van de Belgische omwenteling over de vrijheid van taal : "la liberté du langage emporte pour chaque citoyen la faculté de se servir de l'idiome qui convient le mieux à ses intérêts ou ses habitudes" (59), of zij werken een aantal manifeste ongerijmdheden weg. Moeilijk haalbaar en verteerbaar zijn wel de symboolmatige verwittigingen tegen "la Belgique sera latine ou ne sera pas".

Met de gelijkheidswet van 1898 is het hek van de dam. "La revendication 'In Vlaanderen Vlaams', légitime aussi longtemps qu'elle se bornait à réclamer l'usage facultatif du flamand en Flandre, est devenu un cri de guerre signifiant l'usage exclusif de la langue sociale" (60). Of zoals prof. VAN WETTER het formuleerde t.a.v. de vraag voor de vernederlandsing van de Rijksuniversiteit te Gent, vormt dat type van vragen : "des crimes de lèse civilisation, des crimes de lèse partie et des crimes de lèse cité" (61). Een betere elitaire veroordeling van het politieke eisenpakket van de Vlaamse oppositie kan men zich moeilijker indenken : men gaat tegen de opvattingen en het langdurige werk van de elite in en deze haalt uit haar ideologie en uit haar bevoogdingsopzet en -mechanismen het gepaste instrumentarium : de beschaving, het vaderland en het burgerschap, om de onverlaten neer te slaan.

De gelijkheidswet brengt, zoals hoger aangetoond, niet de gelijkheid in werkelijkheid : het basischarter van de Belgische

staat, nl. de grondwet, zal pas in 1967 rechtsgeldig in het Nederlands gesteld worden. De gelijkheidswet heeft de bedreiging van het Frans als elitair element, symboolmatig en krachtig verkondigd. Men begint van dan af ook met het "vive la séparation administrative" te dreigen.

Het samenvloeien van de eentaligheidsvragen van Wallonië en Vlaanderen (cf. het socialistisch Compromis des Belges van 1929) zal pas in de jaren dertig van deze eeuw een nieuwe uittekening van de elitaire consensus op taalgebied mogelijk maken. De eentaligheid van Wallonië wordt gegarandeerd en het Nederlands in Vlaanderen erkend als taal met burgerrecht in dat deel van het land. De eentaligheid van Vlaanderen is dan nog niet aanvaard : pas in 1968 (overheveling van de U.C.L.) of later nog 1978 (mislukking van het Egmontpact) komt men daar aan toe - zij het dat een elitair aanvaarden van een eentalig Vlaanderen ook nu nog niet zo duidelijk is - (62). De elitaire norm van de exclusiviteit van het Frans wordt omgezet in een uitgesproken dominantie van het Frans en verder blijft Brussel het machtscentrum van de Staat (63). Ook al kent de Belgische staat niet het hypercentralisme van de opeenvolgende Franse republieken, toch dienen alle belangrijke machtsposities en machtsgeledingen in België zich in Brussel te bevinden. Die lokalisatie is niet zozeer een geografische vaststelling, dan wel een conceptie van de staat die tot nogtoe de uitbouw van een waarachtig federalisme verhindert.

Verwezenlijkingen van de Vlaamse Beweging zijn doorgaans voorafgegaan door een uitgebreide opinievorming en door intense actie die dikwijls conflictueel was.

De tussenkomst van de Vlaamse Beweging als sociale beweging, die politiek problemen deed zien, oplossingen voorstelde en deze trachtte door te duwen, is als factor in de emancipatie onmiskenbaar. De eisen en de geformuleerde oplossingen gingen in haast alle gevallen veel verder dan dat wat uiteindelijk gerealiseerd kon worden. De ontmoeting van deze oppositionele beweging met de elite is gepaard gegaan met een aanzienlijk inbinden op het eisenpakket. Ook dat is typisch voor de ontmoeting tussen elite en oppositie.

Samenvatting

Honderdvijftig jaar Belgische ontwikkeling is voor een aanzienlijk deel gevormd door het dynamisch conflict tussen de Belgische elite en de Vlaamse Beweging. Het oorspronkelijk Belgisch concept en zijn elite is behoorlijk afgezwakt.

De meeste verwezenlijkingen slaan tot nog toe op het Vlaams maken van Vlaanderen : eerst een elementair recht op de eigen taal, weliswaar naast het Frans, nadien het terugdringen van het Frans uit het openbare leven in Vlaanderen. Evenwijdig in hoofdzaak met de tweede beweging, wordt het Nederlands aangeboden als een tweede mogelijke nationale taal. Alleen aan de mate van nationale dominantie van het Frans is daarvoor geknaagd geworden, niet aan het feit van de nationale dominantie van het Frans.

Hoofdzakelijk in die periode dient zich een nieuwe cohorte

elite-leden aan, met een eigen taal-kenmerk. Dat taal-kenmerk was voedingsbodem én symbool van een oppositionele beweging. De cohorte heeft elite-posities veroverd, meer en meer neigend naar de demografische normale 60/40 verhouding. Op het snijpunt naar de meerderheid is echter van Franstalige zijde de pariteitseis gesteld, die algemeen aanvaard werd.

Het patroon van verklaring daarbij is de kracht van de oppositie, "ge-actualiseerd" in de acties van de sociale beweging. De structurele factoren die aangevoerd zijn : de economische ontwikkeling en het elite aanbod, werken ondersteunend en bevorderend. Zonder de bewegingskracht van een oppositie zouden deze factoren geen alternatieve elite aanbrenge, maar elite-kandidaten congruent met de heersende elite. De oppositie splitst de "kieskring" van de elite.

De oppositie heeft van de elite een eind weegs afgewdongen, maar haar opdracht is nog niet voltooid. Honderdvijftig jaar Belgische ontwikkeling is nu op een scharnierpunt gekomen aangaande de politieke uitbouw die het homogene gebied Vlaanderen en het Vlaamse volk, zoals overigens het homogene Wallonië en het Waalse volk, voor zich gaan kiezen, maken, of ondergaan.

Naschrift : naar zelfstandigheid of integratie ?

Het congressthema : Van België naar Vlaanderen : zelfstandigheid en integratie in een plurale samenleving, vraagt een schets van mogelijke ontwikkeling. Op basis van de wijzigingen in de elite-circulatie én van de veranderingen in de elitaire consensus in België tot nog toe, op basis ook van de factoren die daarin hebben bijgedragen en die hoger in hun dynamische potentie zijn ontleed, kan worden gepoogd een prognostische lijn uit te tekenen.

Politicologisch is het duidelijk dat het Belgisch zgn. "communauteur probleem" niet is opgelost door de staats-hervorming van 1980 (64). Dit slaat niet alleen, zelfs niet in de eerste plaats, op het niet geregelde probleem van Brussel. Het niet oplossen van het communauteur probleem ligt meer fundamenteel.

De staats-hervorming van 1980 geeft te weinig bevoegdheden aan de deelstaten, deelt lang niet alle aangewezen materies af aan de deelstaten. Zij geeft geen fiskale en financiële autonomie, dus ook geen verantwoordelijkheid, doorgetrokken tot in de staatsbijdragen van de burgers, voor het doen en laten, evenmin als voor het hoe-doen en hoe-laten, van de be-windvoerders. Langs Franstalige-Waalse zijde is de insti-tutionele opbouw klaarblijkelijk veel te ingewikkeld om con-stituerend en identificerend te kunnen werken.

De concentratie van de macht te Brussel is bovendien nog veel te omvattend om van een afdelen en een verdelen van de

macht te kunnen spreken. De staatshervorming is te zeer infra-minimaal, te "nationalistisch" of centralistisch, én te zeer naast de problemen die opgelost dienden te worden, m.a.w. te in-adequaat om een regering op lange termijn te kunnen bieden. Structureel kan men echter niet meer naar een integratie, tenzij langs een uitgewerkte vorm van zelfstandigheid. Het Vlaamse land is nu, op de rand rond Brussel en een deel van zijn bedrijfsleven na, eentalig. Het socialisatiesysteem in Vlaanderen leert het Frans als gesproken en geschreven communicatiemiddel enkel nog gebrekkig, al te gebrekkig, voor het behoud van een vlotte tweetaligheid op het nationale niveau. Ondertussen heeft Vlaanderen zijn eigen elite gemaakt. Deze elite maakt meer en meer aanspraak op haar aandeel in de Belgische elite. Deze aanspraak wordt ondersteund door een sterkere economie dan de Waalse - en derhalve meer middelen - en door een groter aanbod van elitekandidaten.

De Vlaamse Beweging heeft nog steeds - de actie tegen het Egmontpact heeft dit aangetoond - haar revendicatieve kracht voor vragen die in haar traditionele lijn liggen ; voor problemen en oplossingen van nieuwe aard, zoals autonomievragen en economische en financiële eisen, staat zij zwak, niet alleen omdat dit voor haar ongewone vragen zijn, maar vooral omdat belangrijke organisaties uit de arbeidersbeweging in Vlaanderen, vakverenigingen op kop, deze problemen nauwelijks willen erkennen.

Aldus projecteren zich krachten in de toekomst, krachten die blijkens doorgaand verhaal, in het verleden behoorlijk werkdadig zijn geweest om elite-samenstelling en elitaire consensus open te breken. Wat betekenen die krachten dan mogelijks naar de toekomst ?

Drie knelpunten verhinderen een politieke uitbouw die naar een maatschappelijk optimum tendeert : de pariteitsbepaling op elite-niveau, de grendels inzake besluitvorming en de infra-minimaliteit van de staats Hervorming tot nog toe.

Een integratie kan niet gebeuren op basis van een normatieve infra-afgrenzing aanzienlijk beneden de mogelijkheden. (Een aantal bekwame elite-kandidaten uit Vlaanderen zullen hun plaats ingenomen zien door een aantal minder bekwame Frans-talige elite-leden). Niet alleen het 10 % verschil tussen de pariteit en de demografische verhouding is belangrijk, gewichtiger nog is het afstaan van de meerderheidspositie in de elite, meerderheidspositie die "normaal" zou zijn. Deze afwijking wordt des te prangender naarmate men de bevoegdheden van de nationale staat zeer uitgebreid houdt en dit bovendien voor lange periode zou doen.

De grendels in de besluitvorming, gecombineerd met de pariteit qua samenstelling, leiden tot het veto van de minderheid inzake besluitvorming.

Gevoegd bij de nationale dominantie van het Frans, betekent dit een minoriseren van de elite uit de Vlaamse meerderheid. Ook die minorisatie wordt niet gecompenseerd door een zeer autonoom Vlaanderen, waar de Vlaamse elite werkelijk aan maatschappij-oriëntering zou kunnen doen en daardoor meer aange trokken worden (De polyarchie is inderdaad nog in een fase waar de elite in zeer ruime mate aan maatschappij-sturing doet).

En dit is dan het keuzemoment. Tenzij men de pariteitsbepalingen op elite-niveau en de minderheidsveto's inzake besluitvorming wil laten springen, moet men naar een dermate grote autonomie voor de federale deelstaten opdat de elite, in casu de Vlaamse, geruggesteund door een economische sterkte

en ontwikkeling en door de maatschappelijke bijdragen, aan haar trekken zou kunnen komen.

Analyses van de conflictrelaties tussen oppositie en elite hebben uitgewezen, zie o.m. hoger, dat de oppositie in aanzienlijke mate inlevert op haar oorspronkelijke doelstellingen. Deze vaststelling leidt tot de stelling dat de Vlaamse Beweging, indien zij in het oplossen van bovenvermelde keuze wil medebeslissen, zij haar oogmerken verder dan de alternatieven moet plaatsen. Hetgeen betekent dat zij de vraag naar het separatisme zal moeten stellen. Politiek gezien evenwel is een vraag maar werkelijk geponoerd, als zij gesteld is in reële termen.

BIJLAGE. MANIFESTATIES EN RESULTATEN VAN DE VLAAMSE BEWEGING

Manifestaties	Verwezenlijkingen - Voornaamste mislukking
	1836 Oprichting van de maatschap- pij tot bevordering van de Nederduytsche Taal- en Letter- kunde.
Het Volkspetitionnement	1840
	1844 Spelling van het Nederlands in Vlaanderen
Het Handelsblad wordt dagblad	1848
Stichting van het Willems- fonds	1851
Gedichten-wedstrijden	1855-56
	1856 Oprichting van de Commissie van de Vlaamse Grieven
Publicatie van het verslag van de Grievencommissie	1857 <i>Tegenverslag gepubliceerd door minister ROGIER</i>
Zaak Coucke-Goethals	1860-62
Ontstaan van de Antwerpse Meetingpartij	1863
Meeting-verkozenen in het parlement + nog enkele an- dere Vlaamsgezinden	1863 Eedaflegging in het parlement voor het eerst in het Neder- lands
	1866 Het Nederlands uitgeroepen tot officiële taal van de stad Antwerpen
Begin parlementair mandaat Edward COREMANS	1868
	1873 Wet op het gebruik van het Nederlands in het strafge- recht in Vlaanderen

Oprichting van het Davids- 1875
fonds

1878 Wet op het gebruik van het
Nederlands in bestuurszaken

1879 Beknopt Verslag van de parlementsdebatten verschijnt voortaan ook in het Nederlands

Verschijsning van Vooruit 1884

1883 Wet op het gebruik van het Nederlands in het officieel middelbaar onderwijs

Het katholiek middelbaar onderwijs blijft buiten de vernederlandsingswetgeving

1886 Oprichting van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde

1886 Eerste redevoering in het Nederlands in het parlement

1890 Wet op het hoger onderwijs

1891 Wet op het taalgebruik voor de beroepshoven van Brussel en Luik

Verklaring van priester 1894 Meervoudig algemeen stemrecht
DAENS en J. DE VRIENDT

Agitatie ten voordele van 1898 Gelijkheidswet
de gelijkheidswet

Actie ten voordele van de 1896-
vernederlandsing van de 1907
rijksuniversiteit te Gent.
Strijd der stelsels

1907 Tweede Hogeschoolcommissie op-
teert ten voordele van de ge-
hele vernederlandsing van de
rijksuniversiteit te Gent

Petitionnement met 100.000 1910
handtekeningen ; 5000
Vlaamse gemeentebesturen
steunen de actie F. VAN

CAUWELAERT EN K. HUYSMANS, leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers	1910	Wet FRANCK-SEGERS op de ge- deeltelijke vernederlandsing van het vrij katholiek middel- baar onderwijs
Indicator (65)		
	1913	(zeer afgezwakte) wet op het taalgebruik in het leger
Frontbeweging	1914-18	<i>Activisme</i>
Minimalisten en maximalisten	1919	<i>Repressie</i>
Interpellatie van de "drie Van's"	1919	
De "berekening" van P. POULLET	1919	
2,6 Frontpartij met 5 Kamerzetels	1919	
3,0 Mystiek huwelijk VAN CAUWELAERT-HUYSMANS te Antwerpen	1921	Wet op het taalgebruik in bestuurszaken
3,9	1925	
Bormsverkiezing	1929	
5,9	1929	
	1930	Vernederlandsing van de rijks- universiteit te Gent
5,6	1932	Wet op het taalgebruik in de administratie
	1932	Wet op het taalgebruik in het lager en middelbaar onderwijs
	1935	Wet op het taalgebruik in ge- rechtszaken
7,1	1936	
Massabetoging te Brussel (ca. 100.000 deelnemers) voor am- nestie	1937	Wet op de amnestie

	1938	Wet betreffende het gebruik der talen bij het leger
7,9	1939	
	1940-44	<i>Collaboratie</i>
	1945-48	<i>Repressie en epuratie</i>
0		Verontwaardiging over de dynamitering van de IJzertoren
2,1	1949	
0	1950	Volksraadpleging inzake de koningskwestie
2,2	1954	<i>Publicatie van de talentelling 1947</i>
	1955	Wet op het gebruik der talen in het leger
2,0	1958	
		Boycot van de volkstelling door 300 Vlaamse gemeentebesturen
3,5	1961	Afschaffing van de talentelling
	1962	Afbakening van de taalgrens
	1963	<i>Compromis van Hertoginnedal</i>
6,9	1965	Zetelaanpassing
	1962-65	Maatregelen tot aanzuivering van taaltoestand in de diplomatie
	1966	Bloedige incidenten te Zwartberg
	1966	Agitatie tegen het bisschoppelijk mandement inzake K.U. Leuven

Massabetoting te Antwerpen voor Vlaams urgentieprogramma : 33.560 deelnemers	1967	
Betogingsgolf n.a.v. het expansieplan van de U.C.L.	1968	
9,8 Splitsing van de C.V.P.-P.S.C.	1968	Overheveling van de U.C.L. naar Wallonië
Splitsing van de P.L.P.-P.V.V.	1970	Wet op de organisatie van de planning en de economische decentralisatie
	1970	<i>Grendels op de parlementaire meerderheid</i>
	1970	Cultuurautonomie
11,1 Hoogste stemmenpercentage voor de federalistische partijen	1971	Wet tot indeling van de Wetgevende Kamers in taalgroepen
10,2 Massabetoging te Halle voor Vlaams urgentieprogramma : 35.000 deelnemers	1974	
10,0	1977	
Opinievoering en actie tegen het Egmontpact	1977-78	
8,4 Splitsing van de P.S.B.-B.S.P.	1978	verwerping van het Egmontpact
6,6	1979	
	1980	Wetten tot hervorming van de instellingen.

Voornaamste bronnen :

- T. LUYCKX, Politieke geschiedenis van België van 1979 tot heden, Brussel, 1973, 3de uitg., 706 blz.
- J. DELEU e.a., Encyclopedie van de Vlaamse Beweging. Tielt, 1973-75, 2 delen, 2.117 blz.

VOETNOTEN

- (1) De huidige stand van de democratie is zeker nog niet het eindpunt van de democratische ontwikkeling. Daarom wordt, in navolging van R. DAHL de term "polyarchie" verkozen. Overigens is de mate van democratisering in verschillende polyarchieën tamelijk ongelijk.
- (2) V. PARETO, *Traité de sociologie générale*. Genève, 1968, Ed. française par P. BOVIN, blz. 1296. Deze beschrijvende bepaling vertolkt niet adequaat de theoretische inzichten van PARETO die, evenzeer als deze van MOSCA, in de richting van de elite-theorie gaan.
- (3) G. MOSCA, *The Ruling Class*. New York, 1938, Ed. A. LIVINGSTON, blz. 50. Onze bepaling wijkt van Mosca's af door een eind weg te gaan van de exclusiviteit van de macht die MOSCA vooropstelt : "The ruling class (...) performs all political functions, monopolizes power ...". Een verschuiving van de macht van elite naar massa, een democratisering dus, is o.i. wel mogelijk.
- (4) V. PARETO, a.w., blz. 1304.
- (5) W. DEWACHTER, *Elitaire consensus en veranderingen*. *Civis Mundi*, 1972, nr 8, blz. 230-236.
- (6) Zie W. DEWACHTER, E. LISMONT, G. TEGENBOS, Het effect van de oppositie op het regeringsbeleid in België van 1965 tot 1971. In : *Res Publica*, 1975, nr 2, blz. 166-169.
- (7) Tenzij deze numerieke sterkte in parlementaire stemmingen over de nodige meerderheden kan beslissen.
- (8) Het zgn. "Treurig Besluit" van het Voorlopig Bewind van 16 november 1830.
- (9) Brief aan Minister RAIKEM. Cit. in : G. HOCHÉPIED, R. DHONT, *België 1830-1980*, Lier, 1980, blz. 93.
- (10) Herderlijk schrijven van kardinaal MERCIER in 1906.
- (11) L. CLAES, Waar is de Vlaamse elite ? in : *De Maand*, 1960, nr 10, blz. 582-583.
- (12) L. CLAES, a.w., blz. 585.
- (13) Regeringsmededeling, Kamer van Volksvertegenwoordigers, 18 februari 1970.

- (14) Het is opmerkelijk en symptomatisch voor het hier behandelde thema dat tijdens de periode waarin België met zijn volkstellingen uitstekende talentellingen gepaard liet gaan (tot aan het verbinden van politieke gevolgen en het toenemend beïnvloeden van de taalverklaring dienvolgens), op het eliteniveau nagenoeg alle gegevens terzake ontbreken. De onderzoeker moet voor dat niveau de statistieken volledig samenstellen - eens te meer overigens -. En de gronden waarop hij dat kan doen zijn niet altijd even geldig en/of betrouwbaar. Een aanzienlijk deel van het onderzoeksmateriaal dat hier behandeld wordt, is verzameld of voor het eerst opgesteld in het kader van het F.K.F.O.-project : Circulatie van de elite in België. Het verslag van het ganse onderzoek, dat veel meer variabelen betreft dan deze hier besproken, zal in een aparte publikatie gebeuren.
- (15) Nationaal Instituut voor de Statistiek, Statistisch Jaarboek van België. Boekdeel 99, 1979, blz. 15.
- (16) W. FRAEYS, Les élections européennes de 1979. In Res Publica, 1979, nr 3, blz. 421-422.
- (17) L. MONTEYNE, De stille opgang van de Vlamingen te Brussel, Gastdossier, De Standaard, 30 juli 1979, blz. 6
- (18) Zie W. FRAEYS, a.w. blz. 422. Bij de laatste talentelling nl. van 1947, bedroeg het aandeel Nederlandstaligen in het arrondissement Brussel-Hoofdstad 25,46 %. Bulletin van Vragen en Antwoorden, Senaat 14 september 1971, blz. 1571. Vraag van de heer GOFFART. Zie ook : Nationaal Instituut voor de Statistiek, Algemene Volkstelling op 31 december 1947. Indeling naar de gesproken landstalen, Brussel, 1954, blz. 58-63.
- (19) Ministerie van Binnenlandse Zaken, Verkiezingen van het Europees Parlement van 10 juni 1979 in België. Officieuze volledige resultaten, z.p. (Brussel), z.d. (1979), blz. 145-149.
- (20) Deze wet wordt in het reglement van Kamer en Senaat verwerkt op 20 en 28 december 1898.
- (21) P. DOMS, L'emploi des langues dans les Chambres législatives en Belgique. In : Res Publica, 1965, nr 2, blz. 126-140.
- (22) Eigen berekeningen.

- (23) Zie W. DEWACHTER, De machtshiërarchie in de Belgische politiek. 1° : Res Publica, 1971, nr 3-4, blz. 553-550. W. DEWACHTER, De partijenstaat in de Westeuropese polyarchie : een proeve tot meting. In : Res Publica, 1981, nr 1, blz. 115-123.
- (24) Volgens de taal waarin de parlementsleden de documenten wensten te ontvangen. Bron : Instituut Belge de Science Politique, Fiches de documentation relatives à la vie et à l'histoire politiques de la Belgique. IIème série. Brussel, 1959, blz. 40-47.
- (25) Zie hoger vermeld onderzoek over de machtshiërarchie van de politieke posities in België.
Zie verder :
E. WITTE, De evolutie van de rol der partijen in het Belgische parlementaire regeringssysteem, in : Res Publica, 1980, 1-2, blz. 7-34.
W. DEWACHTER, Noodzaak en overwicht van de politieke partij in de polyarchie. Analyse van de structurele en actionele determinanten van de particratie in België, in : Res Publica, 1981, 1, blz. 125-151.
- (26) Eigen berekeningen. Het taalkundig toebehoren werd bepaald op basis van P. VAN MOLLE, Het Belgisch Parlement - Le Parlement Belge 1894-1969, Ledeberg, 1969, 421 blz. Correcties werden doorgevoerd t.a.v. Franstaligen verkozen in het Vlaamse land.
- (27) M. QUEVIT hecht in zijn Causes du déclin Wallon heel wat belang aan de machtspositie van het Vlaams Economisch Verbond : "Entre 1929 et 1940 les représentants du VEV détiennent la plupart des ministères à incidence économique" (blz. 105). Hij moet er meteen wel aan toevoegen dat zowel het Eerste-ministerschap als Financiën gedurende het ganse interbellum aan de Vlamingen ontsnapten : "occupés le plus souvent par un représentant de la bourgeoisie industrielle francophone" (blz. 105). Het is slecht die periode kennen, als aan de ministeries van Nijverheid, Openbare Werken, Economische Zaken een grote richtinggeving inzake beleidsuittekening wordt toegeschreven. Zie bijv. Ph. van ISACKER, Tussen staat en volk, (Antwerpen, 1953), blz. 112-160. Zie ter illustratie op blz. 145 : "Dit alles gaf de indruk dat FRANQUI, toen gouverneur van de "Générale", door zijn groep de hoofdposten van de nieuwe regering wou laten bezetten (...). Het zijn dergelijke ambities die de "Générale" de naam hebben gegeven de hand te willen leggen om de leiding van de Staat

(...) FRANQUI was, naar het me voorkomt, van het verwijt niet vrij te pleiten" (blz. 146). Overigens, "de middelen die het V.E.V. ter beschikking had, waren schaars" getuigt het V.E.V. over zichzelf in die periode, m.n. F. WILDIERS, voormalig afgevaardigd beheerder van het V.E.V. (Zie : F. WILDIERS, Vlaams Economisch Verbond, blz. 1815 in E. DELEU, e.a., De Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Tielt, 1975). Naar dat getuigenis beschikte het V.E.V. eigenlijk maar over "de persoonlijkheid van zijn leiders, en deze is van grote betekenis geweest. Alle voorzitters die het Verbond heeft gehad, konden met gezag spreken, omdat ze onafhankelijk waren, gegroeid uit het volk en aan het hoofd van een onderneming die ze, meestal door eigen inzet, tot bloei hadden gebracht" (a.w. blz. 1815).

- (28) In geval per jaar meerdere regeringen functioneerden, werd de gemiddelde score van deze regeringen in grafiek gebracht, dit ten einde de leesbaarheid te verhogen.
- (29) W. ZAPF, Wandlungen der deutschen Elite. Ein Zirkulationsmodell deutscher Führungsgruppen 1919-1961. München, 1965, 260 blz.
- (30) Bronnen : Bijlage bij brief van minister SEGERS aan het V.V.O., in : J. VAN WUYTSWINKEL, Aktiviteitsverslag Verbond van het Vlaamse Overheidspersoneel. Dienstjaar. 1970-71, blz. 216-220, en : "Verslag over de toepassing van de wet van 30 juli 1938 betreffende het gebruik der talen bij het leger. Zitting 1979-80, Kamer van Volksvertegenwoordigers, nr 634/1, blz. 20.
- (31) Jaarlijks verslag over het gebruik der talen bij het leger. cit. in : L. LINDEMANS e.a. De taalwetgeving in België, Leuven, 1981, blz. 71-72.
- (32) L. DE RAET, Vlaanderen's economische ontwikkeling. Antwerpen, 1919, blz. 378.
- (33) F. WILDIERS, Vlaams Economisch Verbond, in : Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, Tielt, 1975, blz. 1814.
- (34) R. VANDEZANDE, Het taalgebruik in het bedrijfsleven. In : L. LINDEMANS, e.a., De taalwetgeving in België. Leuven, 1981, blz. 204.
- (35) H. DELEECK, De taaltoestanden in het Vlaams bedrijfsleven. Een onderzoek in de grote ondernemingen in Oost-Vlaanderen en een geheel van voorstellen, Brussel, 1959, 124 blz.

- (36) H. DELEECK, a.w., o.m. blz. 85-89.
- (37) H. SCHILTZ stipt als een van de nog bestaande Vlaamse grieven aan : "het overwicht van de Franstaligen in de traditionele financiële machtskernen dat [maar] zeer traag afbrokkelt". Zie H. SCHILTZ, 150 jaar Vlaamse Beweging in : De Nieuwe Maand, 1981, nr 2, blz. 110.
- (38) In 1973 controleerde zij een groot aantal bedrijven die samen 150.000 personen tewerkstelden en waarvan de totale activa toen ruim 275 miljard bedroegen. In 1980 zijn haar "zeventien voornaamste participaties : de Generale Bankmaatschappij, Sofina, Finoutremer, Tanks Consolidated Investments, C.M.B., Société de Traction et d'Electricité, Electrobél, Compagnie Générale d'Entreprises Electriques et Industrielles, B.N., F.N., Union Minière, Metalurgie Hoboken - Overpelt, Vieille-Montagne, Sibeka, Société d'Entreprise et d'Investissements, Société Carbochimique, P.R.B., C.B.R. en C.F.E." (Verslag van het 158ste boekjaar), blz. 13.
- (39) De betekenis van deze leidingsorganen wordt wel duidelijk in volgende schets : "Tous les gouverneurs successifs ont été recrutés parmi les directeurs de la société, et les directeurs ont été invariablement nommés sur proposition de la direction. Il est donc complètement exact d'affirmer que la Société Générale (...) a vu son gouvernement renouvelé par cooptation et jamais par élection réelle et contradictoire" in : C.R.I.S.P. Morphologie des groupes financiers, Brussel, 1966, 2de uitgave, blz. 73.
- (40) Namen volgens het Verslag van het 158ste boekjaar, blz. 2. Gegevens bevestigd vanuit de directie van de Société Générale.
- (41) S. EISENSTADT, Modernization : Protest and Changes. Englewood Cliffs, 1966, blz. 2-19.
- (42) L. DE RAET, Vlaanderen's economische ontwikkeling. Antwerpen, 1919 (posthume uitgave), blz. 420.
- (43) Dit overzicht van de economische ontwikkeling steunt in hoofdzaak op : K. VERACHTERT, Van Waalse industriële revolutie tot Vlaamse heropstanding, in H. DAEMS, e.a., De Belgische industrie. Een profielbeeld. Antwerpen, 1981, blz. 13-49.
G. DE BRABANDER, De regionaal-sectoriële spreiding van de economische activiteiten in België, 1946-1910. Een

bronkritische benadering. In : Bijdragen tot de geschiedenis, 1978, 1-2, blz. 97-184.

M. QUEVIT, Les causes du déclin wallon. L'influence du pouvoir politique et des groupes financiers sur le développement régional. Brusel, 1978, 311 blz.

N.I.S., Economische groei van provincies en taalstreken 1955-1963, in Statistische en econometrische studiën, 1966, nr 12.

(44) K. VERACHTERT, a.w., blz. 23-24.

(45) K. VERACHTERT, a.w., blz. 25.

(46) Cit. in L. DE RAET, a.w., blz. 445.

(47) K. VERACHTERT, a.w., blz. 25.

(48) Zie daarover G. MOSCA, a.w., blz. 64-69.

(49) Uit het programma der Vlamingen aangeboden aan Zijne Majesteit koning Albert. In : L. DE RAET, a.w. blz. 149.

(50) N. DELRUELLE-VOSSWINKEL, Les notables en Belgique, Brusel, 1972, blz. 102-300.

N. VOSSWINKEL heeft haar steekproef in feite ook positioneel uitgetekend. De resultaten van haar onderzoek zijn dan ook vergelijkbaar met deze van het F.K.F.O.-projekt over elite-circulatie, behalve dat haar elite-uitsnijding te veel posities bereikt die niet elitair zijn. Ter herkenning van die te lage uitsnijding in de sociale stratificatie, wordt in de tekst Vosswinkels term : "notabelen" aangewend voor haar onderzoek. Mits het hoger optrekken van haar resultaten, is haar onderzoek toch heel goed bruikbaar om elite in België te leren kennen.

(51) N. DELRUELLE-VOSSWINKEL, a.w. blz. 125-129.

(52) N. VOSSWINKEL vindt geen significant verschil in eliterecrutering naar taalgebied (a.w., blz. 160-162). Dit is te verklaren vanuit haar criterium terzake, nl. het taalgebied vormt zeker voor de notabelen geen juiste waarnemingsbasis : de "moedertaal" is dit wel.

(53) N. DELRUELLE-VOSSWINKEL, a.w. blz. 172-179.

(54) M. VERLEYEN, De vereniging "Vlaamse Leergangen te Leuven" en de invoering van de tweetaligheid aan de Leuvense Universiteit, deel IV, Onze Alma Mater, 1973, nr 3, blz. 195-200.

- (55) L. COETSIERS, De evolutie van de studentenbevolking, het onderwijzend en wetenschappelijk personeel van de Rijksuniversiteit te Gent, blz. 47-80, in : L. DE PLANCKE, e.a., Rijksuniversiteit Gent 1817-1967. Gent, 1967.
R. AUBERT, e.a., De Universiteit te Leuven, Leuven, 1976, blz. 308-309.
- (56) Gegevens medegedeeld door het Universitair Studiebureau van de K.U. Leuven, zie W. PEREMANS, Vijftig jaar Vlaamse Universiteit, in : Onze Alma Mater, 1980, nr 4, blz. 234.
- (57) Stelling van J. VAN DOORN, aangehaald bij L. CLAES, Waar is de Vlaamse Elite ? in : De Maand, 1960, nr 10, blz. 585-586.
- (58) R. HEBERLE, Hauptprobleme der politische Soziologie, Stuttgart, 1967, blz. 6-12.
- (59) Décret du 16 novembre 1830. Bulletin Officiel, nr 33.
- (60) Jules DESTREE, Lettre au Roi sur la séparation de la Wallonie et de la Flandre, 1912.
- (61) Aangehaald in T. LUYKX, Politieke geschiedenis van België, Brussel, 1973, 2de uitg., blz. 253.
- (62) W. DEWACHTER, Elitaire consensus en veranderingen. In : Civis Mundi, 1972, nr 8, blz. 230-236.
- (63) Zie ook de weerstand van de Franstaligen tegen het decreet van 19 juli 1973 tot regeling van het gebruik van de talen voor de sociale betrekkingen tussen de werkgevers en de werknemers, alsmede van de door de wet en de verordeningen voorgeschreven akten en bescheiden van de ondernemingen, m.a.w. tegen het zgn. Septemberdecreet op de vernederlandsing van het bedrijfsleven in Vlaanderen.
- (64) Het recente interviewdebat M. EYSKENS (La Libre Belgique 10-8-81)- W. MARTENS (Het Belang van Limburg 31-8-81) was helemaal niet nodig om deze vaststelling te maken.
- (65) Indicator : het stemmenaantal van het Vlaams-nationalisme. Deze indicator geeft zeker niet de totale sterkte van de Vlaamse Beweging weer. Daartoe dient de indicator vermenigvuldigd met een helaas onbekende parameter. Wel geeft hij (vermenigvuldigd met bovenvermelde parameter) de fluctuaties in de intensiteit van en de concentratie op de Vlaamse politieke wil en eisen-

bundel weer.

- (66) Betogingsdeelname vanaf 1953 : rijkswachtgegevens. Zie M. DEWEERDT, Inventaris van de betogingen in België 1953-1974.

ABSTRACT

The one hundred and fifty years of Belgian history consists for the greater part of the dynamic conflict between the Belgian élite and the Flemish movement. The original Belgian concept and its élite have been considerably weakened since the foundation of the present state. Most changes up till now have been based on the making Flemish of Flanders : first of all an undeniable right to its own language -besides French true enough- and afterwards the elimination of French in the public life of the region.

Parallel to the second movement, Dutch was offered as a possible second national language and at last accepted, but in this way only the extent of French national domination was being eroded, not the fact itself of national predominance. At the end of this period a new cohort of top people presented itself, with its own language characteristic, a linguistic criterion that was both the forcing-house and the symbol of the oppositional movement. This cohort conquered élite-positions approaching the normal demographic proportion of 6:4. Before Dutch could move into a majority position, however, the French side put in a claim for parity that was generally accepted.

The explanation refers to the force of the opposition, "realized" in the actions on the part of its social movement. The structural factors that are proposed : the economic developments and the élite-supply have a supporting and fostering affect. Without the force of an oppositional movement these factors could not however offer an alternative élite, but élite-candidates equal and similar to the ruling

élite. The opposition divides the "polling-district" for the top people.

Although the opposition has come a long way, its task is not yet accomplished.

One hundred and fifty years of Belgian history have now reached a crucial juncture with respect to the political profile that a homogeneous Flanders and the Flemish people, as well as a homogeneous Wallonia and the Walloon people, will choose, make or suffer.